

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER VE BÜTÜNLEŞEMEYEN DÜNYA

*Bu makale değerli Hocamız
Prof. Dr. Sevim GÖRGÜN'e
saygıyla ithaf olunur.*

Prof.Dr.Selçuk CİNGİ*

GİRİŞ

Dünyamız 20.yüzyılın ilk yarısında iki büyük "sıcak savaşın" yıkımlarını ve acılarını yaşamıştır. 20.yüzyılın ikinci yarısında ise insanlık uzun süren bir "soğuk savaş" dönemini, doğu ve batı bloklarının iki süper gücünün, iktisadi sistem rekabetinin oluşturduğu "Terör Dengesi" altında korkuyla geçirmiştir. Komünizmin çöküşü kapitalizmin ideolojik tekelinin oluşumuna yol açmış; doğu bloku ülkeleri başta olmak üzere, batı sistemiyle bütünleşme amacıyla serbest pazar ekonomisi koşullarının oluşturulması doğrultusunda bir "yeniden yapılanma" sürecine girilmiştir. Bu bakımdan tarihi Berlin duvarının yıkılması sadece hür dünyaya karşı bir utanç duvarının yok edilmesi ve soğuk savaşın sona erişinin simgesi olarak kalmamış, globalleşmenin (tekil ülkelerin dünya ile bütünleşmeleri idealinin) ve neoliberal tezlerin tartışmasız kabulüne de yaramıştır. Bir sistemin iflasi, karşıtının zaferi olarak sunulmuş ve öyle algılanmıştır!

Bu görüş ve anlayışların egemen olduğu bir tür illüzyon içinde başlayan "sıcak barış" dönemi ise ilginç-kritik soru ve sorunların doğmasına yol açmıştır. Dünya planında bölüşümü eşitsizlikleri giderilerek refahın artışı ve yaygınlaşması sağlanabilecek midir? Rakipsiz kalan kapitalizmin bu sorunları çözme konusunda yeni kurumsal-analitik araçlarla donatılması, yeni yaklaşımların benimsenmesi, gerçekten insani gelişme hedeflerini esas alan yeni bir dünya düzenini kurma sorumluluğunu yerine getirmesi gerçekleştirilecek midir? Kapitalizm gerçek bir dünya barış ve

güvenliğinin yaratılabilmesi için ülkelerin çatışan siyasal ve ekonomik çıkarlarının uyumlaştırılmasında "catalyst" olabilecek midir? Kapitalizm, "soğuk savaş tazminatını" hangi ülkelere, nasıl ödeyecek ve "barış kar paylarını"⁽¹⁾ hangi ülkeler arasında nasıl bölüşürecekler? 50.Kuruluş yılı kutlanmakta olan Birleşmiş Milletlerin globalleşme doğrultusunda etkili girişimleri olabilecek midir?

Bu yazının amacı bir yandan yukarıda belirtilen sorularla benzerlerine cevaplar araştırmak, öte yandan da kendilerini günlük kurlar ve gecelik faizler gibi kısa dönemli oluşumlara kaptırmış olan okuyuculara başlarını kaldırmalarına yardımcı olarak, dünyanın biçimlenmesindeki önemli belirleyicilere karşı da duyarlılık kazanmalarını sağlamaktır.

I-"ÇIKAR" KAVRAMI

Bu makalenin başlığında ifadesini bulan çelişkinin sergilenmesinde ve analizinde "çıkar" kavramı önemli bir anahtar rolüne sahiptir. Esasen iktisat teorilerinde, Kalkınma İktisadında ve İktisat Politikalarında açık ya da kapalı biçimde belirlenen varsayım ve/veya amaçlarda, "çıkar" konunun ana odak noktasında yer alır. Gerek ulusal ekonomilerde gerekse uluslararası ekonomide karar birimlerinin amaç fonksiyonları (fayda maksimizasyonu, kar maksimizasyonu vb.) bir tür çıkar formülasyonunu içerir. Örneğin Klasik İktisadi düşünce, tam rekabet koşullarında rasyonel (homo-economicus) karar birimlerinin (Hanehalkı ve firmalar) amaç fonksiyonlarını gerçekleştirirken, çıkarlarının çatışmadığı, aksine uyumlaştırıldığı savını taşır. Ayrıca bu sistemde bireysel kar ve maliyetlerin toplumsal kar ve maliyetlerle özdeşliği sonucu oluşur ki bu da homo-economicus'a dayalı, "görünmeyen el" marifetiyle gerçekleşen kaynak tahsis mekanizmasının, bir anlamda, "bir taşla iki kuşu" vurma başarısı nedeniyle etkinliğinin kanıtı olmaktadır. Klasik ve Neo-klasik iktisadi düşüncenin bir ürünü olan serbest dışticaret doktrininde de ülkelerin çıkarlarının uyum içinde olduğu varsayımı egemendir. Nitekim ticaret sonrasında ticarete giren tarafların kendi üretim olanakları eğrilerinin belirlediği sınıran ötesinde bir noktaya ulaşabilmeleri durumu, dışticaretin taraflar için çıkar sağladığının bir kanıtı olarak gösterilir.

(1) Dieter Brauer, "The Cost Of Peace", *Development and Cooperation*, N 6/1993'te de barış kar payı askeri harcamalardaki kısıntının yarattığı tasarruf olarak tanımlanmaktadır.

* Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Ancak dışticaretten doğan kazançların paylaşımı konusunda Marxistlerin ve Latin Amerika Bağımlılık Okulu mensubu iktisatçıların, çevre-merkez, eşitsiz mübadele, sömürü gibi tezler çerçevesinde neo-klasik iktisatçıların anlayamadıkları bilinmektedir. Nitekim J.Robinson "sömürülmekten daha da kötüsü hiç sömürülmemektir."⁽²⁾ demekle sömürü karşıtlarına sömürülmenin de çıkar sağladığı durumu işaret etmektedir. P.Bardhan da bir işçinin işsiz kalmak yerine düşük ücretle emeğinin sömürülmesine razı olmasının çıkarına uygun olduğunu belirtmektedir.⁽³⁾ Bu çarpıcı örneklerden de görüldüğü gibi "çıkâr"ın tanımlanması ve "çıkâr" olarak algılanması sistemin mantığının ve amacının bir ürünüdür. Bu bakımdan kişisel çıkâr, toplumsal çıkâr, sınıfsal çıkâr, ulusal çıkâr, bölgesel çıkâr, ekonomik birlik çıkârı, az gelişmiş ülkelerin çıkârı, gelişmiş ülkelerin çıkârı ve global çıkâr bir sistemin amacı doğrultusunda formüle edilebilir. Ayrıca kısa ve uzun dönem ayrımı içinde çıkâr farklılaşmasının da çıkâr analizi açısından anlamlı olması beklenir.

P.Streeten, "International Cooperation"⁽⁴⁾ başlıklı makalesinde, çıkâr kavramını doğrudan ve dolaylı biçimde etkileyen çeşitli kavramları ve aralarındaki ilişkileri, bu konudaki yanlış anlamaları gidermek amacıyla açıklığa kavuşturmak istemiştir. Streeten uluslararası karşılıklı bağımlılık (International Interdependence), bütünleşme (integration), karşılıklı çıkâr (mutual interest) ve ortak çıkâr (common interest) kavramları ile ilgili olarak getirdiği açıklamalar şöyledir:

"Uluslararası karşılıklı bağımlılık ile bütünleşme ya da entegrasyon arasında belirgin bir fark bulunmaktadır. Bütünleşme, ülkelerin politika belirlemelerinde sanki tek bir ülke gibi davrandıkları bir durumu ima etmesi bakımından karşılıklı bağımlılıktan ayrılır. Devletlerin ileri derecedeki entegrasyonları uluslararası ekonomi ile bütünleşememeye (disintegration) yol açmaktadır. Uluslararası ekonomide böyle bir bütünleşememe, ileri derecede karşılıklı bağımlılıkla tutarlıdır." Zira karşılıklı bağımlılık, bir ülkenin tek taraflı eylemiyle diğer ülkeler üzerine zarar yükleyebilme imkanı olduğu zaman söz konusudur. Örnek olarak

rekabetçi korumacılık, devalüasyon, deflasyon ya da ulusal sınırlar dışında hava ve deniz kirlenmesi durumları gösterilebilir. Bir nükleer savaş, uluslararası bütünleşemeden kaynaklanabilecek karşılıklı bağımlılığın nihai biçimidir! Karşılıklı bağımlılık, ilişkileri kesme maliyeti ile ölçülmektedir. Bu maliyeti nisbeten yüksek olarak üstlenen taraf, bağımlılık derecesi itibariyle de daha büyüktür. Örneğin, eğer küçük bir ülke, uluslararası işbölümünden daha çok yararlanıyorsa, bağımlılığı daha yüksek olmaktadır. Ekonomik bağların kesilmesinin yüksek maliyetleri, tarafları bir işleme yöneltiyorsa, karşılıklı bağımlılık söz konusu olmaktadır. Yoğun ve hızlı büyüyen uluslararası ilişkilerin pekala yüksek bir karşılıklı bağımlılık derecesi olmadan da var olabileceği düşünülebilir, tabii eğer bu ilişkilerin ortadan kaldırılması düşük maliyetlerle mümkün olabiliyorsa."

Bazan "karşılıklı çıkâr" "karşılıklı bağımlılıkla" karıştırılmaktadır. Karşılıklı çıkâr, herhangi bir karşılıklı bağımlılık olmadan var olabilir. Örneğin, ticaret politikalarında birbirlerinden tamamen bağımsız iki ülke, birbirleriyle ticarete girip, sermaye akışından karşılıklı çıkâr sağlayabilirler. Çıkarlar potansiyel ilişkilerle ilgiliyken, karşılıklı bağımlılık daima fiili bir durumu ifade eder.

Karşılıklı çıkarlar da bazan "ortak çıkarlar"la karıştırılmaktadır. Karşılıklı çıkâr, ticaret gibi, taraflardan birinin eyleminin mukabilinde diğer tarafın farklı bir karşı eylemini içermektedir. Ortak çıkâr kavramı ise çıkâr alanının bölüşümüyle ilgilidir; Örneğin, denizlerde balık mevcudunun, ormanlarda ağaçların, temiz havanın; istikrarlı para sisteminin, pazarlara serbestçe girişin ya da barışın korunması ortak çıkâr konularının bazılarıdır. Karşılıklı çıkâr kavramı kişisel mallarla ilgili işlemlere uygulanabilirken, ortak çıkâr sosyal mallara ilişkindir."

2. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER

1945 yılında kurulan ve bugün 184 üye devletle en büyük uluslararası kuruluş olarak faaliyetini sürdüren Birleşmiş Milletler'in kuruluş amacı Birleşmiş Milletler Andlaşmasının birinci maddesinde aynen şöyle yer almaktadır:

"Birleşmiş Milletlerin amaçları şunlardır:

1. Uluslararası barış ve güvenliği korumak ve bu maksatla barışın uğrayacağı tehditleri önlemek ve uzaklaştırmak ve her türlü saldırma eylemini veya barışın başka suretle bozulması durumunu ortadan kaldırmak üzere, etkili ortak önlemleri almak; barışın bozulmasına yol açabilecek uluslararası nitelikte uyuşmazlıkların

(2) Paul Streeten, "Development Economics in Retrospect and Prospect", *Studies in Development* Vol. 11, 1984, p:29-30.

(3) Pranab Bardhan, "Alternative Approaches To Development Economics", ed. H. Chenery & T.N. Srinivason, *Handbook Of Development Economics*, Vol.1, 1988, p:57.

(4) Paul Streeten, "International Cooperation", ed. H. Chenery & T.N. Srinivason, *Handbook Of Development Economics*, Vol.2, 1988, p:1154-1186

veya durumların düzeltilmesini veya çözümlenmesini, adalet ve devletlerarası hukukun prensiplerine uygun olarak barış yollarıyla gerçekleştirmek;

2. Uluslararası, ulusların hak eşitliği prensiplerine ve kendi kaderlerini kendilerinin tayin hakkına saygı üzerine kurulmuş dostane ilişkiler geliştirmek ve dünya barışının sağlanmasını için elverişli her türlü diğer önlemleri almak;

3. Ekonomik, sosyal, fikri ve insani nitelikteki uluslararası sorunları çözerek ve ırk, cins, dil veya din farkı gözetmeksizin herkesin insan haklarına ve temel özgürlüklerine karşı saygıyı geliştirerek ve teşvik ederek, uluslararası işbirliğini gerçekleştirmek;

4. Ulusların bu ortak amaçlara doğru sarfettikleri çabaların ahenkleştiği bir merkez olmak."

Birleşmiş Milletler örgütü yukarıda sayılan amaçları gerçekleştirmek üzere çok sayıda program, uzman birim, BM sistemi içinde özerk örgüt, komisyon, komite ve bağlı kuruluş oluşturmuştur. Birleşmiş Milletler sistemi olarak aşağıda verilen şema konunun karmaşık yapısını ve konuya yaklaşımdaki çok yönlülüğü açıkça göstermektedir.

Birleşmiş Milletler'in kuruluşundan günümüze kadar sürdürdüğü faaliyetleri satır başları olarak şöylece hatırlatmak mümkündür.⁽⁵⁾

Barış Ve Güvenliğin Korunması:

1945 yılından bugüne kadar BM, bölgesel ihtilafların çözümünü sağlayan 172 barış müzakeresini yürütmüş ve 80'i aşkın muhtemel savaşı diplomatik yolla önlemiştir. Halen 16 aktif barış gücü ile dünyanın dört bir yanında barışın korunması için çaba harcamaktadır.

Demokrasiyi Geliştirme:

BM 45 den fazla ülkede serbest ve adil seçim düzeninin sağlanmasında danışma ve yardımcılık hizmetleri vermiş, sonuçların alınmasına nezaret etmiştir. Ayrıca insan haklarının geliştirilmesi konusunda 80 andlaşmanın oluşumuna doğrudan katkı sağlamıştır.

Kalkınmaya Katkı:

BM'nin başlıca katkıları arasında en önemli yeri, insan beceri ve potansiyelinin gelişimine yönelik olan yardımlar almaktadır. BM sistemi içinde örneğin UNDP (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı) çerçevesinde, her yıl 10 milyar dolar dolayında

kredi ve bağış türünde fon ayrılmaktadır. Tarım, sanayi, eğitim ve çevre konularında 5000'den fazla projeyi 1.3 milyar dolarlık bütçeyle desteklemektedir. Kalkınma yardımı sağlayan kuruluşlar arasında en çok bağış veren programdır. Dünya Bankası 1946'dan bu yana gelişmekte olan ülkelerin kalkınma projeleri için toplam 333 milyar dolarlık kredi desteği sağlamıştır. Öte yandan UNICEF 138 ülkede temel eğitim, sağlık, beslenme ve bağışıklık konularında, yıllık 800 milyon doları aşan harcama yapmaktadır.

Kronik Açlık Ve Kırsal Yoksulluğu Gidermek: IFAD tarafından oluşturulan bir kredi sistemi ile 100'e yakın gelişmekte olan ülkede 230 milyonu aşan yoksul kişi bu yoldan yararlandırılmıştır.

Hastalıklarla Mücadele: W H O önderliğinde çiçek hastalığı 1980 yılında yeryüzünden bütünüyle silinmiş, çocuk felci ile savaş ise Batı'da başarıyla sonuçlanmıştır. Her yıl 8 milyondan fazla çocuğun ölümüne yol açan çocuk felci, tataroz, kızamık, boğmaca, difteri ve tüberkülozla mücadelede aşılama yoluyla önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Örneğin 1974'de gelişmekte olan ülkelerde çocukların %5'i bu hastalıklara karşı aşıyla korunabilmekte iken bugün UNICEF ve WHO'un sayesinde bu oran %80'i aşarak yılda 3 milyondan fazla çocuk ölümden kurtarılmıştır.

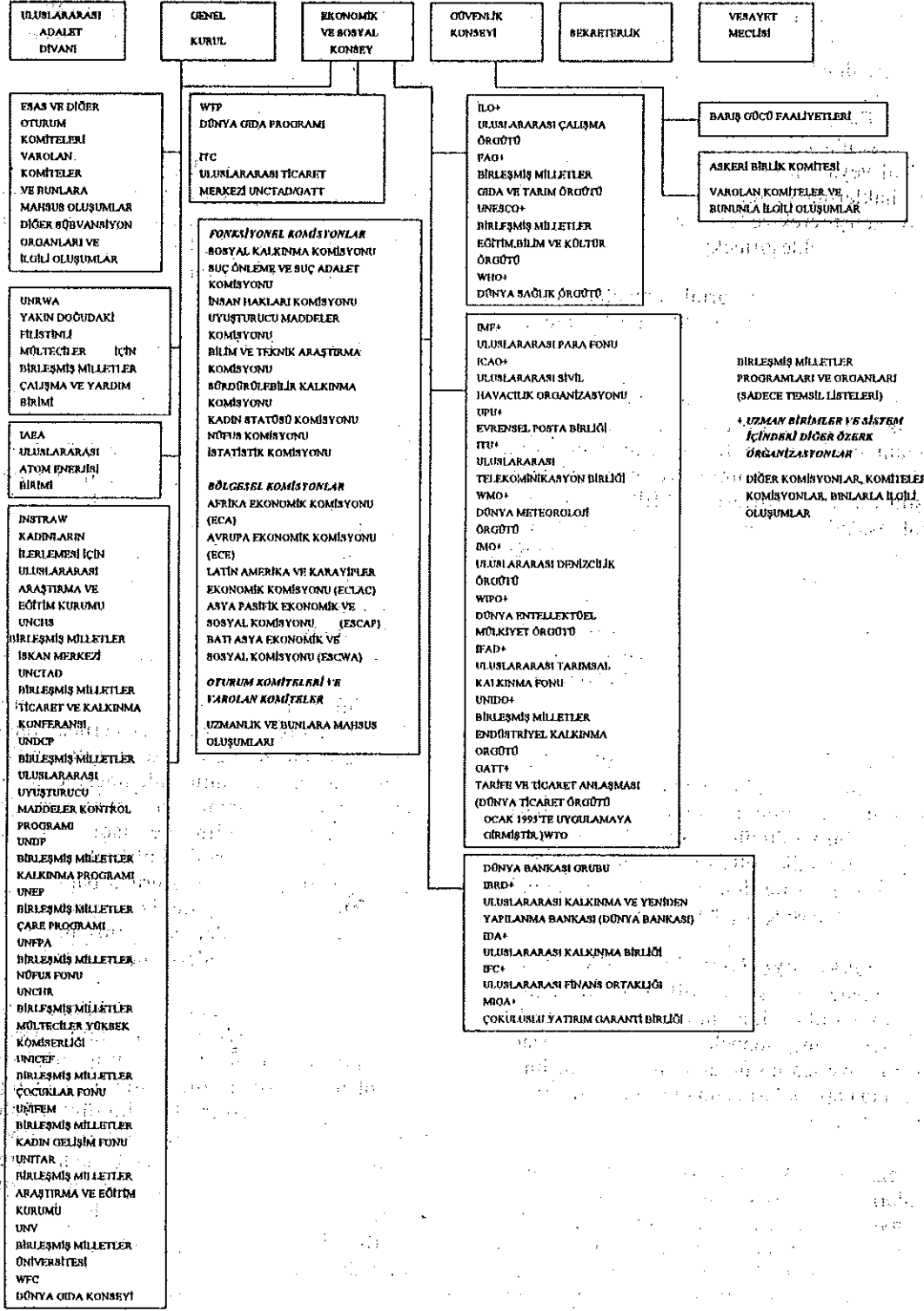
Yukarıda belirtilen başlıca görevlere ek olarak BM, örgüt şemasında gösterilen organları ve bağlı kuruluşları aracılığıyla, nükleer silahların yayılmasının önlenmesinden, ozon tabakasının korunmasına, çevre kirliliğinin azaltılmasına, kadın ve işçi haklarının geliştirilmesine, tarihi, kültürel ve mimari koruma sorunlarına, uyuşturucu bağımlılığıyla savaşta, hava ve deniz taşımacılığının iyileştirilmesine kadar çok geniş bir dağılım yapısı gösteren faaliyetleri yürütmektedir.

Ancak dünya kamuoyu BM'nin Somali, Ruanda ve özellikle Bosna'daki başarısız girişimleri karşısında örgütün etkililiğini sorgulamaya başlamıştır. Bosna'da olduğu gibi, açıkça görülmüştür ki, büyük güçlerin çıkarlarının çatıştığı durumlarda, BM'nin etkililiği ortak çıkarları sağlamada yetersiz kalmıştır. Gene de, Brian Urquart değerlendirmesinde olduğu gibi, "BM hiç yoktan iyidir."⁽⁶⁾ denilebilecek bir performansın sahibidir.

(5) BM faaliyetleri ile ilgili bilgiler, "The United Nations at 50: Recognizing The Achievements" başlıklı BM raporundan özetlenerek aktarılmıştır.

(6) Brian Urquart, "The United Nations and Useful Intervention", Development and Cooperation, N 1/1995, p:4-5.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER SİSTEMİ

III. DEĞİŞMEYEN DÜNYA DÜZENİ

3.1 ULUSLARARASI DUALİZM

H.Singer uluslararası dualizmin dünya planında egemen bir yapılanma biçimi olduğunu savunmaktadır. Dualizm'den söz edebilmek için şu dört koşulun bir arada bulunması gerekmektedir:

a) İki kesim (superior & inferior) için farklı kurum ve koşulların bir arada aynı zamanda mevcut olması,

b) Bu iki kesimin bir arada yaşaması (co-existence) kronik bir nitelik taşımaları,

c) İki kesim arasındaki açıklık sabit veya artan nitelikte olmalı,

d) İki kesim arasındaki etkileşimin düşük düzeyde bulunması nedeniyle modern (superior) kesimin geleneksel-geçimlik (inferior) kesimi yukarıya çekmesi çok zayıf olmakta; buna karşılık üstün olan modern kesimin artan bir biçimde geleneksel kesimi geriletmesi gerekmektedir.(7)

TABLO 1

SANAYİLEŞMİŞ ÜLKELERİN DÜNYA TOPLAM GSYİH VE İHRACATTAKİ PAYLARI

		YÜZDE			
		TOPLAM GSYİH'İN		TOPLAM İHRACAT	
ÜLKE SAYISI	S.Ü.	DÜNYA	S.Ü.	DÜNYA	
Sanayileşmiş Ü.	23	100	55.7	100	75.7
A.B.D		38.6	21.5	18.0	13.7
JAPONYA		15.3	8.6	11.7	8.9
ALMANYA		8.2	4.6	13.7	10.3
FRANSA		6.9	3.9	9.7	7.3
İTALYA		6.5	3.6	6.5	4.9
İNGİLTERE		6.4	3.6	9.9	7.5
KANADA		3.6	2.0	4.0	3.1
DİĞER S.Ü.	16	14.4	8.0	26.5	20.1
Sanayileşmiş Ülke Grupları					
G-7	7	85.6	47.7	73.5	55.6
AB	12	36.2	20.2	55.3	41.9
A.B.D, JAPONYA	20	9.9	5.5	15.0	11.4
ALMANYA DIŞINDAKİ S.Ü.					
A.B.D DIŞINDAKİ G-7	6	47.1	26.2	55.4	42.0
AVRUPANIN BAŞTA GELEN S.Ü.	4	28.1	15.7	39.7	30.1

*Ülkelerin GSYİH değerleri satın alma gücü paritesine göre hesaplanmıştır *s.ü: Sanayileşmiş ülkeler

KAYNAK: İMF, World Economic Outlook
May 1994, p:102

(7) H.W. Singer, "The Strategy Of International Development", Essays In The Economics Of Backwardness, ed. Sir Alec Cairncross-Mohinder Puri, 1975, p:67

Tablo 1'in incelenmesinden de anlaşılacağı gibi, 23 sanayileşmiş ülke⁽⁸⁾ dünya için hesaplanan Toplam Gayrisafi Yurtiçi Hasıla'nın %55.7' sine ve dünya toplam ihracatının %75.7' sine sahip bulunmaktadır. Tek başına A.B.D için bu paylar sırasıyla %21.5 ve %13.7' dir. G-7 olarak anılan (A.B.D, Japonya, Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya ve Kanada) ülkelerin dünya gelirinin ve ihracatının yaklaşık yarısına sahip oldukları anlaşılmaktadır. Anılan ülkeler için hesaplanan bu oranlar sırasıyla %47.7 ve %55.6' dir. Tablo 2'deki verilerden açıkça görüldüğü gibi, 130 gelişmekte olan ülke ile 24 geçiş halindeki (15 Eski S.S.C.B ve 8 Avrupa ülkesi ve Moğolistan) ülke dünya GSYİH'dan %44.3'lük bir pay alabilmekte ve dünya ihracat gelirlerinde ise ancak %24.3 ile çok küçük bir bölüme sahip olabilmektedir. Bu çarpık dağılım bölge bazında çok daha büyüktür. Örneğin Orta Afrikanın 45 ülkesinin dünya gelirindeki payı %1.5, dünya ihracatındaki payı %0.7 düzeyindedir. Aynı şekilde en geri kalmış 46 ülkenin payları da sırasıyla %1.7 ve %0.4 olarak hesaplanmaktadır.

Esasen gelişmiş-azgelişmiş ülke ayrımı çerçevesinde gözlenen keskin dual yapı, azgelişmiş ülkelerin kendi aralarındaki gelişme farklarından da görülmektedir. Nitekim Tablo 3'de 126 azgelişmiş ülkenin üç gelir grubuna göre dağılımı incelendiğinde, azgelişmiş ülkelerin toplam nüfusunun %76.5'lik bölümünün en düşük gelir grubunda, %11.1'lik bölümünün ise üst-gelir grubunda yer aldığı anlaşılmaktadır.

1992 yılı için Dünya Bankasının yapılmış bir hesaplama göre en alt gelir düzeyindeki (0-675\$) azgelişmiş ülkelerin (42 ülke) fert başına düşen GSYİH ağırlıklı ortalaması 390 dolar, orta gelir grubundaki (676-2695\$) 46 ülke için bu 2490 dolar ve üst-orta gelir grubunda (2696-8355\$) 21 ülke için de 4020 dolar çıkmaktadır.⁽⁹⁾ Öte yandan, gelişmiş ülkeler grubundaki (8356+) 22 ülke için hesaplanan fert başına düşen gelirin ağırlıklı ortalaması 22160 dolardır. Dünya için hesaplanan bu değer 4280 dolar düzeyindedir. Azgelişmiş ülkeler grubu bu rakamın çok altında gelir elde etmektedir. Örneğin en alt gelirli 42 ülke ile orta gelirli 46 ülke için fert başına düşen GSYİH ağırlıklı ortalaması 1040 dolar olarak hesaplanmaktadır ki bu, gelişmiş ülkelerle aralarındaki farkın 22

kat olduğunu göstermektedir. Üst-orta gelir grubundaki azgelişmiş ülkelerle gelişmiş ülkeler arasındaki fark ise 5.5 katı olarak hesaplanabilmektedir. En alt gelir grubundaki azgelişmiş ülkelerle gelişmiş ülkeler arasındaki bu fark 50 kattan, üst-orta gelir grubundaki azgelişmiş ülkeler arasında ise 10 kattan fazladır.

1984-1993 döneminde sanayileşmiş ülkelerin gerçekleştirdikleri fert başına GSYİH ortalama büyüme oranı olan %2.02'nin üzerinde büyüme gerçekleştirmiş olan azgelişmiş ülkelere hızlı büyüyen, büyümelerini bu oranın altında gerçekleştirmiş olanlara da yavaş ve negatif büyüyen ekonomiler ayrımı yapılmıştır. Fert başına düşen gelirdeki büyüme açısından hızlı ve yavaş (hatta negatif) büyüyen azgelişmiş ekonomilerin çeşitli göstergeler itibarıyla farklılıklarının sergilendiği Tablo 4 ile Tablo 3 birlikte incelendiğinde aşağıdaki saptamalar ortaya konulabilmektedir:

- Yüksek hızda büyüme sağlayan azgelişmiş ülkeler, 1984-93 döneminde 1971-83 dönemine kıyasla daha hızlı bir GSYİH artışı gerçekleştirmişlerdir. Düşük hızda büyüme kaydedenlerde ise büyüme hızında gerileme olmuştur. Azgelişmiş ülkelerde ortalama yıllık nüfus artış hızı %2 olarak gerçekleşmekte iken, hızlı büyüyen ekonomilerde %1.7, düşük hızda büyüyen ve negatif büyüme gösterenlerde bu oranlar sırasıyla %2.5 ve %2.7 olmaktadır. Hızlı büyüyen azgelişmiş ekonomilerde enflasyon hızında hem zaman içinde bir gerileme, hem de düşük hızda büyüyen ekonomilere kıyasla çok daha düşük düzeylerde gerçekleşme söz konusu olmaktadır. Tasarruf, yatırım ve mali açıkların GSYİH'ya oranları itibarıyla hızlı büyüyen ekonomilerin durumlarının, yavaş büyüme kaydedenlere nazaran daha elverişli olduğu gözlenmektedir. Hızlı büyüyen ekonomilerde toplam faktör verimliliğinde artış kaydedilmişken, diğer ekonomilerde bu alanda gerileme yaşanmıştır. Düşük hızda büyüyen ekonomilerde dış borcun GSYİH'ya oranı, hızlı büyüyen ekonomilere kıyasla çok daha yüksek bulunmakta, dış ticaret hadlerinin de bu ülkeler aleyhine geliştiği anlaşılmaktadır. Genelde tüm azgelişmiş ülkeler için hesaplanan dış ticaret hadlerinin aksine, hızlı büyüme kaydeden ekonomilerde dış ticaret hadlerinin bu ülkeler lehine geliştiği görülmektedir.

Bütün bu veriler azgelişmiş ülkeler topluluğunun, gelişmiş ülkeler kadar homojen bir kitle oluşturmadığının kanıtları sayılabilir. Nitekim azgelişmiş ülkeler grubundaki gelir farkı yaklaşık 10 kat ise, gelişmiş ülkeler grubunda ancak 4 kat dolayındadır.

(8) Söz konusu ülkeler; Avustralya, Avusturya, Belçika, Kanada, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, İzlanda, İrlanda, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç, Portekiz, İspanya, İsveç, İsviçre, İngiltere, ABD.

(9) World Development Report, 1994, p:162-163.

TABLO 2
GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERİN DÜNYA TOPLAM GSYİH,
İHRACATTAKİ PAYLARI VE TOPLAM BORCUN DAĞILIMI (%)

	TOPLAM GSYİH'İNİN			TOPLAM İHRACATIN		
	Ülke Sayısı	Gelişmekte Olan Ülkeler	Dünya (%)	Gelişmekte Olan Ülkeler	Dünya (%)	Gelişmekte Olan Ülkelerin Toplam Borçları Dağılımı
Gelişmekte Olan Ülkeler	130	100.0	33.4	100.0	20.3	100.0
Bölgesel Olarak						
Afrika	50	11.8	3.9	9.9	2.0	17.4
Asya	28	51.4	17.2	52.2	10.6	28.1
Orta Doğu Ve Avrupa	18	13.0	4.3	21.4	4.3	21.0
Batı Yarımküre	34	23.9	8.0	16.5	3.4	33.5
Orta Afrika	45	4.4	1.5	3.3	0.7	8.9
Yeni Sanayileşen Dört Asya Ülkesi	4	6.9	2.3	32.0	6.5	3.0
Başlıca İhrac Ürünlerine Göre						
Petrol	19	23.4	7.8	27.2	5.5	31.7
Petrol Dışı İhracat	111	76.6	25.6	72.8	14.8	68.3
Finansal Kriteria Göre						
Net Alacaklı Ülkeler	8	7.0	2.3	21.7	4.4	4.2
Net Borçlu Ülkeler	122	93.0	31.1	78.3	15.9	95.8
Diğer Gruplar						
Geliri Düşük Küçük Ekonomiler	45	9.4	3.1	3.1	0.6	11.3
En Az Gelişmiş Ülkeler	46	5.2	1.7	2.0	0.4	8.2
Ağır Borçlu 15 Ülke	15	28.1	9.4	20.1	4.1	39.0
Geçiş Halindeki Ülkeler (2)	24	-	10.9	-	4.0	-
Orta Avrupa	8	-	2.8	-	1.4	-
Eski S.S.C.B	15	-	8.1	-	2.6	-

*Ülkelerin GSYİH değerleri satın alma gücü paritesine göre hesaplanmıştır

* Moğolistan dahil KAYNAK: IMF, World Economic Outlook, May 1994, p:102

TABLO 3
GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERİN EKONOMİK BÜYÜME VE NÜFUS ARTIŞ
HIZLARI, 1984-93(Aksi Belirtilmedikçe Yıllık Yüzde Değişimleri)

	Tüm	Üst-Orta Gelir (2696-8355\$)	Orta Gelir (6762,695\$)	Alt Gelir (0-675\$)
Gelişmekte Olan Ülkeler				
Gsyih Artış	5.1	3.5	4.0	6.7
Kişi Başına Artış	3.1	1.4	1.5	4.8
Nüfus Artışı	2.0	2.0	2.5	1.9
Gelişmekte Olan Ülkeler Nüfusu İçindeki Payı (1993)	100.00	11.1	12.4	76.5
Hızlı Büyüyenler				
Gsyih Artış	7.4	7.7	6.7	7.5
Kişi Başına Artış	5.7	6.6	4.7	5.8
Nüfus Artışı	1.7	1.1	2.0	1.7
Gelişmekte Olan Ülkeler Nüfusu İçindeki Payı (1993)	68.3	1.9	3.8	62.6
Yavaş Büyüyenler				
Gsyih Artış	3.3	2.8	3.8	4.0
Kişi Başına Artış	0.8	0.8	1.4	1.1
Nüfus Artışı	2.5	2.0	2.5	2.9
Gelişmekte Olan Ülkeler Nüfusu İçindeki Payı (1993)	15.2	5.3	2.7	7.2
Negatif Büyüyenler				
Gsyih Artış	1.5	1.7	1.5	0.4
Kişi Başına Artış	-1.2	-0.8	-1.3	-2.3
Nüfus Artışı	2.7	2.5	2.8	2.7
Gelişmekte Olan Ülkeler Nüfusu İçindeki Payı (1993)	16.5	3.9	6.0	6.7

Kaynak: Imf, World Economic Outlook, May 1994, P:56

TABLO 4

**GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERİN EKONOMİK BÜYÜME HIZLARI
VE EKONOMİK PERFORMANSIN DİĞER GÖSTERGELERİ
(Aksı Belirtilmedikçe Yüzde Olarak)**

126 GELİŞMEKTE OLAN ÜLKE	1971-1983	1984-1993
GSYİH ARTIŞI	5.1	5.1
TÜKETİCİ FİYATLARI	20.2	43.5
BÜTÇE AÇIĞI (GSYİH ORANI)	-3.8	-4.3
YATIRIM (GSYİH ORANI)	25.4	25.6
TASARRUF (GSYİH ORANI)	24.1	24.3
İHRACAT HACMİ	2.2	7.6
TİCARET HADDİ	3.1	-1.1
DIŞ BORÇ (GSYİH ORANI)	23.3	39.6
TOPLAM FAKTÖR VERİMLİLİĞİ	0.9	1.7
42 YÜKSEK BÜYÜME HIZLI ÜLKE		
GSYİH BÜYÜME HIZI	5.8	7.4
TÜKETİCİ FİYATLARI	12.0	11.5
BÜTÇE AÇIĞI (GSYİH ORANI)	-2.8	-3.2
YATIRIM (GSYİH ORANI)	25.8	30.1
TASARRUF (GSYİH ORANI)	24.5	29.3
İHRACAT HACMİ	8.6	10.4
TİCARET HADDİ	0.4	0.1
DIŞ BORÇ (GSYİH ORANI)	19.2	29.4
TOPLAM FAKTÖR VERİMLİLİĞİ	1.9	3.4
42 DÜŞÜK BÜYÜME HIZLI ÜLKE		
GSYİH BÜYÜME HIZI	4.0	1.4
TÜKETİCİ FİYATLARI	26.4	53.5
BÜTÇE AÇIĞI (GSYİH ORANI)	-4.1	-5.3
YATIRIM (GSYİH ORANI)	26.3	20.9
TASARRUF (GSYİH ORANI)	24.1	18.8
İHRACAT HACMİ	-0.5	3.4
TİCARET HADDİ	4.7	-3.0
DIŞ BORÇ (GSYİH ORANI)	26.9	51.2
TOPLAM FAKTÖR VERİMLİLİĞİ	0.2	-1.1

KAYNAK: IMF, **WORLD ECONOMIC OUTLOOK**, MAY 1994, p:55

TABLO 5

DIŞTİCARET HADLERİ

	1976-85	86	87	88	89	90	91	92	93	94
Sanayi Ülkeleri	-0.2	8.8	1.1	1.4	-0.7	-0.6	1.2	1.8	1.4	1.0
Gelişmekte Olan Ülkeler	2.4	-16.5	2.7	-4.3	2.1	2.1	-3.3	-0.2	-1.8	-1.8
Sanayi Ülkelerinin Petrol Dışı Dışticaret Hadleri	1.2	2.5	1.1	0.1	0.1	0.5	0.6	1.3	1.5	0.3

Kaynak: Tablo Imf, **World Economic Outlook**, P.134 Ve P.135'deki Verilerden Yararlanılarak Tarafımızdan Düzenlenmiştir.

3.2 DIŞTİCARET HADLERİ

Ülkeler arasında kaynak transferinin yönünün belirlenmesinde çok kullanılan bir gösterge olarak dışticaret hadlerinden yararlanılmaktadır. Özellikle UNCTAD, 1970'li yılların başından itibaren OPEC'in petrol fiyatlarını belirlemedeki gücünden de esinlenerek, uluslararası yeni ekonomik düzen özlemini, Prebisch-Singer tezi çerçevesinde az gelişmiş ülkelerin aleyhlerine gelişen dışticaret hadlerini kullanarak duyurmuştur

3.3 EKONOMİK ENTEGRASYONLAR

Tarihsel olarak incelendiğinde az gelişmiş ülkeler arasında gerçekleştirilen çeşitli biçimlerdeki ekonomik entegrasyon girişimlerinin başarılı olamadığı anlaşılmaktadır. Nitekim Bela Balassa-Ardy Stoutjesdijk'in "Economic Integration Among Developing Countries" 1974 tarihli Dünya Bankası özel raporlarında, çeşitli ekonomik birleşme girişimindeki başarısızlık nedenlerini

TABLO 6
ALMANYA'NIN GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERLE TİCARETİ (1980-1992)
(milyar DM)

YIL	İTHALAT		İHRACAT		1980 Yılı Değeri	İhracattan Kazanç
	Gerçekleşen Değeri	1980 Yılı Değeri	İthalattan Kazanç	Gerçekleşen Değeri		
1980	69.6	69.6	-	51.7	51.7	-
1981	71.6	58.7	-13.0	70.6	67.7	2.8
1982	68.5	56.5	-12.0	72.7	67.2	5.5
1983	63.1	54.4	-8.8	67.2	60.7	6.5
1984	69.0	58.7	-14.9	67.7	60.8	6.9
1985	71.8	56.5	-15.3	66.6	56.8	9.8
1986	52.9	61.5	8.6	56.3	49.8	6.5
1987	50.3	63.4	13.1	52.6	48.1	4.5
1988	54.9	67.8	12.9	54.5	49.1	5.4
1989	62.4	70.4	8.1	62.3	53.1	9.3
1990	66.3	79.8	13.5	65.6	56.7	8.9
1991	74.2	90.6	16.4	71.8	63.5	8.3
1992	70.8	91.8	21.0	76.2	66.3	9.9

Kaynak: Development And Cooperation N.6/1993,P: 22

Genelde dışticaret hadlerinin gelişmiş ülkeler lehine gerçekleştiği gözlemlenmektedir. Özellikle petrol ithalatı dışarda tutularak yapılan hesaplamalarda bu çok daha belirgin bir biçimde görülmektedir. Nitekim Tablo 5'de bu nokta açıkça sergilenmektedir. Konuya tekil ülkeler açısından bakıldığında da çok çarpıcı bulgularla karşılaşmaktadır. Örneğin Almanya'nın gelişmekte olan ülkelerle ticaretinden doğan kazanç ve kayıpları hesaplamak üzere yapılan bir çalışma (Heinz-Werner Hetmeir, 1993), 1980-1992 döneminde, fiyat değişimleri nedeniyle genellikle Almanya'nın kazançlı çıktığını göstermektedir.

ve özellikle birleşmeden doğan avantajların ortaklar arasında dengeli dağıtımını engelleyen faktörleri şu noktalarda toplamışlardır:

- Ülkeler arasında gelişme farklılığı,
- Bölge-içi uzmanlaşmaya karşı direnç,
- Aşırı korumaya yönelme,
- Bölge-içi ticaretin sınırlı olması,
- Birleşme anlaşmalarının süreklilik kazanamaması (istikrarsızlık),
- Ülkelerin ekonomik ve siyasal çıkarlarındaki farklılık,
- Ülkelerin ekonomik politikalarını birleşmenin öngördüğü biçimlerde ahenkleştirme güçlüğü.

TABLO 7
ENFLASYON VE İŞSİZLİK (%)

	1976-85 ORT.	86	87	88	89	90	91	92	93	94
Enflasyon (Tüketici Fiyatları) Gelişmiş Ülkeler	7.9	2.6	3.2	3.4	4.4	5.0	4.5	3.3	2.9	2.5
Abd	7.2	1.9	3.7	4.1	4.8	5.4	4.2	3.0	3.0	2.8
Ab	9.8	3.6	3.2	3.5	4.8	5.3	5.3	4.6	3.7	3.2
Japonya	4.7	0.9	0.1	0.7	2.3	2.8	3.3	1.7	1.3	0.9
Gelişmekte Olan Ülkeler	25.7	28.3	35.2	53.7	61.9	65.5	35.9	38.8	45.9	40.9
Geçiş Halindeki Ülkeler	4.7	6.7	7.5	10.3	27.6	32.4	104.3	766.9	687.2	290.2
Orta Avrupa	12.8	19.3	25.1	42.3	135.5	158.2	121.9	145.1	128.0	786.0
Eski Sscb	1.6	2.1	1.5	0.3	2.3	5.4	98.4	1292.4	1226.3	457.4
İşsizlik										
Gelişmiş Ülkeler	6.5	7.8	7.4	6.9	6.3	6.2	7.0	7.8	8.2	8.3
Abd	7.5	7.0	6.2	5.5	5.3	5.5	6.7	7.4	6.8	6.2
Ab	7.6	11.0	10.8	10.2	9.3	8.6	9.1	10.1	11.2	11.9
Japonya	2.3	2.8	2.8	2.5	2.3	2.1	2.1	2.2	2.5	3.0

Kaynak: Tablo Imf, World Economic Outlook, May 1994, S.119 Ve 113' De Yer Alan Tablolardan Yararlanılarak Tarafımızdan Düzenlenmiştir.

Öte yandan gelişmiş ülkelerin kendi aralarında oluşturdukları ekonomik birleşmeler başarılı ve uzun ömürlü olmaktadır. Ekonomik entegrasyon kuramının varlığına uygun olarak, gelişmiş ülkelerin birbirlerine karşı tamamlayıcı olmayıp, rekabetçi konumda olmaları başarının gerisindeki önemli belirleyicidir. Avrupa Birliği, ABD, Kanada ve Meksika'nın oluşturduğu NAFTA ve Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC). 2000' li yıllara girerken üye sayıları itibariyle yaklaşık 50 devleti kapsayan bu ekonomik topluluklar önemli birer güç odağı olacaklardır. Kuruluşu 1989' da gerçekleşen, APEC'in diğer birleşmelerden farkı 18 üyesinin bir bölümünü geliştirmekte olan ülkelerin oluşturmasıdır. APEC üyesi ülkeler şunlardır: ABD, Kanada, Japonya, Çin, Avustralya, Endonezya, Hong Kong, Malezya, Singapur, Güney Kore, Filipinler, Tayvan, Tayland, Papua Yeni Gine, Yeni Zelanda, Meksika, Brunei. APEC üyesi devletlerin 15 Kasım 1994'te Endonezya'da yayınladıkları deklarasyona göre, Asya-Pasifik bölgesinde, serbest ticaret ve yatırım işbirliği amaçlarını gerçekleştirmek

üzere GATT ilkeleri ile tutarlı biçimde mal-hizmet ve sermaye akımının serbestçe oluşturulmasına çalışılacaktır. Topluğa dahil gelişmiş ülkeler en geç 2010, diğerleri de 2020 yılına kadar yükümlülüklerini yerine getirebilecek biçimde yeniden yapılanacaklardır. Bu süre içinde Topluluğun gelişmiş ülkeleri az gelişmiş ortaklarının gelişmeleri için gerekli yardımlarda bulunacaklardır.⁽¹⁰⁾

2000'li yılların başında Avrupa Birliğinin üye sayısının 30 olacağı; karşısındaki en büyük gücün de NAFTA'yı da içeren APEC olacağı düşünülürse, Uruguay Round'u⁽¹¹⁾ ile globalleşme hedefinin çerçevesi olduğu bir alan içinde yaklaşık 50 ülkeli bir "seçkinler" kamplaşmasının yer alacağı söylenebilir.

(10) Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Development and Cooperation N1/1995, p:6.

(11) Uruguay Round'u ile ilgili ayrıntılı için bkz. GATT "Uruguay Round" Müzakerelerinin Sonuçları Ve Etkileri, ed. T.Çubukçu, Ankara, 1994.

3.4 ENFLASYON VE İŞSİZLİK

Kapitalist sistemin ikiz sorunu olarak bilinen enflasyon ve işsizlik, oranlar cinsinden toplandığında rahatsızlık endeksini (discomfort index) oluşturmaktadır. Azgelişmiş ülkelerin her iki konuda da büyük oranlarda sorun sahibi olmaları, rahatsızlıkların yapısal ve kronik nitelikleriyle açıklanmaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerdeki işsizlik oranlarını ortaya koyabilecek istatistiksel veriler sağlıklı olmadığı için yukarıdaki tabloda bu oranlar yer almamaktadır. BM raporlarına göre, azgelişmiş ülkelerdeki işsizlik oranı gelişmiş ülkelerin çok üzerinde tahmin edilmektedir. Bilindiği gibi Azgelişmiş ülkelerin kırsal nüfuslarının toplam nüfuslarına oranı %80'lerin üzerinde bulunduğu ve kırsal nüfusun da içinde gizli işsizlik, eksik istihdam, mevsimlik işsizlik gibi olgular nedeniyle, gerçek işsizlik oranının hesaplanması çok güçtür. Ancak ILO'nun (Uluslararası Çalışma Örgütü) tahminlerine göre, sanayileşmiş ülkelerde toplam işsiz sayısı 35 milyon dolayına yükselmiştir. Dünya için hesaplanan toplam işgücü miktarı ise 2.8 milyar kişidir. Toplam işgücünün yaklaşık %30'unun verimli bir biçimde kullanılmadığı (120 Milyon kişinin açık işsiz, 700 Milyon kişinin de eksik istihdam edildiği) tahminleri yapılmaktadır. Dünya aktif nüfusunun her yıl yaklaşık 43 milyon kişi arttığı, bunun da çok büyük bir bölümünün azgelişmiş ülkelere ait olduğu düşünülürse, işsizliğin yoksul ülkelerdeki yoksulluğu artıran ve yaygınlaştıran etkisi kolayca anlaşılacaktır. Üstelik giderek sermaye yoğun teknolojilerin kullanımının yaygınlaşması sonucunda emek tasarrufu da büyümektedir ki bu da "istihdam yaratmayan büyüme" (Jobless Growth)⁽¹²⁾ olgusuna yol açmaktadır. Sanayileşmiş ülkelerde nüfus artış hızı, gelişmekte olan ülkelerekinden çok düşük olduğu için sorun kısmen hizmet sektöründe yaratılan basit işlerle (McJobs) çözülmeye çalışılmaktadır. Ancak bu tür basit ve vasıfsız işgücü gerektiren işler için ödenen ücretler öylesine düşük tutulmaktadır ki, bu işlerde çalışanların geçimlerini sağlamaları mümkün olmadığı için onlara "working poor", çalışan fakir denmektedir.

1994 yılı itibarıyla dünya nüfusu 5.7 milyardır. 1987'de 5 milyar olan dünya nüfusunun 11 yıl sonra (1998) 6 milyar geçeceği bekleniyor. Nüfusun 2025 yılında 8.5 milyar, 2050 yılında da 10 milyar olabileceği yolunda tahminler yapılmaktadır. Halen dünya nüfusu yılda 86 milyon artış kaydetmektedir.

(12) Dieter Brauer, "Growth Without Jobs", *Development and Cooperation*, N1/1995, p:3

Böylece hızla artan nüfus nedeniyle işgücüne yeni katılmak durumunda olan, özellikle azgelişmiş ülkelerdeki gençler açısından işsizlik sorunu çok ciddi boyutlara ulaşmaktadır. Öte yandan azgelişmiş ülkeler nüfusunun yaklaşık %30'unun (1.1 milyar insan) günde 1 doların altında gelirle açlık ve yoksulluk içinde yaşamak zorunda kalması da iktisatçılara Malthus'cu öngörülerini çağrıştırmaktadır.⁽¹³⁾

3.5 BİTMEYEN VE BİTİRİLMİYEN SAVAŞLAR

İnsanlık tarihi bugüne değin, adil, kalıcı ve kesin bir barış dönemine tanık olamamıştır. Sürekli savaş ortamı egemen olmuş; ancak belirli sürelerde "mütareke" dönemleri yaşanmıştır. İnsanlık, "savaşı" insanlığın ortak bir düşmanı olarak ilan edebilmiş olsa dahi, "savaş"a karşı etkili bir savaş yürütememiştir! Çünkü ülkeler ve çıkar grupları çıkarlarına uygun düzenlemeleri güç kullanarak gerçekleştirme yönteminden doğrudan ya da dolaylı biçimde çok büyük yararlar sağlamışlardır. Çıkar çatışmaları daima potansiyel savaş nedeni olarak görülmüştür. (Kuşkusuz emperyalist emellerle savaşanlarla, meşru savunma durumundaki kurtuluş ve bağımsızlık savaşı verenleri birbirlerinden ayırarak değerlendirmek gerekir.)

Soğuk savaş döneminin kapanmasıyla iç savaşların belirgin bir biçimde arttığı gözlenmektedir. UNHCR'nin (Birleşmiş Milletler Sığınmacılar İçin Yüksek Komiserliği) saptamalarına göre 1989-1992 döneminde gerçekleşen 82 silahlı çatışmanın 79 adedi ülkeler arasında değil, ülke içindeki gruplar arasında olmuştur. Bu konudaki en çarpıcı örnekler 8 milyon nüfuslu Ruanda'da 1994 Nisan-Ağustos döneminde yaşanmıştır. Hutu ve Tutsi'ler arasındaki etnik çatışmada 1 milyon kişi yaşamını yitirmiş; 2.2 milyon kişi de ülkelerini terkederek sığınmacı olarak komşu ülkelere göç etmiştir. 1991 yılından bu yana eski Yugoslavya'da "etnik temizleme" taktikleriyle 130.000'den fazla insan öldürülmüş; tahminen 2. milyon kişi göçe zorlanmış binlerce kadın tecavüze uğramıştır.

Savaşlar nedeniyle evlerinden ayrılmak zorunda kalanlar arasında başta 3.3 milyon Afgan ve 1.3 milyon Mozambikli mülteciler sayılmaktadır. Bunlar dışında 19 ülkenin 100.000 ile 1 milyon arasında değişen sayılarda göçe zorlanmış insanı bulunmaktadır. Yapılan hesaplamalara göre, savaşlar nedeniyle dünya da her 115 kişiden biri sığınmacı konumunda

(13) Allen C. Kelley, William Paul McGreevey, "Population and Rural Inertia", *Washington Economic Reports*, August 24, 1994, p:7.

yaşamaya mahkum edilmiş durumdadır. Ayrıca dünya'daki ülkelerin yaklaşık 1/4'ü (47 ülke) en az 100.000 adet olmak üzere sığınmacı kabul ve/veya ihraç etmek durumundadır.

Savaşlar, öldürme araçları olan silahlarla yapıldığına göre, bu konudaki başlıca üretici ve pazarlayıcıları tanıtmakta yarar bulunmaktadır. ABD kongresinin bir araştırma raporuna göre⁽¹⁴⁾ geliştirmekte olan ülkelere askeri malzeme satışlarında ABD en büyük paya sahiptir. 1992 yılında geliştirmekte olan ülkelere ABD'li silah üreticisi firmalara 23.1 milyar DM tutarında sipariş gelmiştir. Bununla geliştirmekte olan ülkelere silah satışında ABD'nin payı %57 olmuştur. 1991 yılında bu oran %49 olarak gerçekleşmiştir. Öte yandan 1986 yılında Sovyetler Birliğince geliştirmekte olan ülkelere 49 milyar DM tutarında silah satışı gerçekleştirilmişken, 1991 yılında satışlar 10 milyar DM'ye, 1992 yılında da 2.2 milyar DM'ye gerilemiştir. 1991 ve 1992 yıllarında silah ihracatında Fransa 6.5 milyar DM ile ikinci, İngiltere de 4.1 milyar DM ile üçüncü sırada yer almışlardır. Almanya da 1.2 milyar DM ile bu ülkeleri izlemektedir.

İlginçtir ki dünyanın en büyük silah üreticisi ve satıcısı durumundaki gelişmiş ülkeler, barışın ve insan haklarının da en büyük savunucusu rolünün değişmez oyuncularındadır.

3.6 ARTAN BORÇLULUK

Az gelişmiş ülkelerin resmi ve özel kuruluşlar ve ticari bankalardan sağladıkları kredilerle önemli bir dış borç yükü altına girdikleri görülmektedir. Nitekim Tablo 8'in incelenmesinden de anlaşılacağı gibi, 1986 yılından 1995 yılına kadar az gelişmiş ülkelerin dış borç toplamında sürekli bir artış gerçekleşmiştir. Toplam dış borç tutarındaki bu artış dönem başına göre %55.2 oranında olmuştur. Söz konusu dönemdeki toplam borcun yaklaşık %80'lik bölümünün uzun vadeli olduğu anlaşılmaktadır. Sağlanan kredilerin yaklaşık %60'ının ticari bankalarla özel kuruluşlardan alındığı da Tablo 8'de gözlenmektedir.

TABLO 8

GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERİN DIŞ BORÇLARI (milyar \$)

	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Gelişmekte Olan Ülkeler										
Toplam Borç	1,036.6	1,154.3	1,171.7	1,201.5	1,290.0	1,364.3	1,407.3	1,488.5	1,546.1	1,608.8
Vadeye Göre										
Kısa Vadeli	188.2	208.5	214.8	220.4	239.9	240.8	251.5	262.6	259.5	269.4
Uzun Vadeli	848.4	945.8	956.9	981.1	1,050.0	1,123.5	1,155.8	1,225.9	1,286.6	1,339.4
Alacaklılar a Göre										
Resmi	406.7	480.7	491.0	508.6	567.8	598.8	618.1	655.4	662.2	673.5
Ticaret Bankaları	481.0	519.7	499.3	488.0	494.7	529.4	529.5	537.8	566.3	583.0
Diğer Özel	148.8	153.9	181.4	205.0	227.4	236.1	259.7	295.3	317.6	352.3
15 Aşırı Borçlu Ülke										
Toplam Borç	441.5	482.1	473.0	479.6	503.2	520.8	531.3	559.6	576.0	596.7
Vadeye Göre										
Kısa Vadeli	53.5	59.7	58.2	63.2	76.9	66.3	72.0	68.7	55.7	55.9
Uzun Vadeli	388.0	422.5	414.9	416.4	426.3	454.5	459.3	490.9	520.3	540.8
Alacaklılar a Göre										
Resmi	112.0	140.2	145.6	159.1	185.6	199.3	203.2	210.5	199.9	199.8
Ticaret Bankaları	284.0	296.9	273.2	256.0	248.2	253.1	238.8	240.4	258.0	267.0
Diğer Özel	45.5	45.1	54.2	64.5	69.3	68.4	89.3	108.7	118.2	129.9

Kaynak: Tablo Imf, *World Economic Outlook*, May 1994, P:165-168'den Yararlanılarak Tarafımızdan Düzenlenmiştir.

(14) *Development and Cooperation*, N6/1993, p:6

Tablo 8'de yer alan aşırı borçlu 15 ülke az gelişmiş ülkelerin toplam borçlarının yaklaşık %40'ına sahip bulunmaktadır. Bu ülkeler borçlarını geri ödemede sorunla karşılaştıklarında, özel bir ödeme planı ile yol açtıkları finansal kriz aşılacak istenmiştir. 1985 yılında Baker Planına dahil edilen aşırı borçlu bu ülkeler, Arjantin, Bolivya, Brezilya, Şili, Kolombiya, Fildişi Sahili, Ekvador, Meksika, Fas, Nijerya, Peru, Filipinler, Uruguay, Venezuela ve eski Yugoslavyadır.

Dünya Bankası'nın (1990-1992) için aşırı borçluluk tespitinde kullandığı ölçüt şudur: Aşağıda verilen dört orandan üçünün kritik düzeyleri aşması. Bu oranlar: Borç/GSMH %50, Borç/İhracat %275, Borç Servisi/İhracat %30, Faiz/İhracat %20.

Bu ölçütler çerçevesinde aşırı borçluluk koşullarını taşıyan ülke sayısı 53'e yükselmiştir.(Bu sayının içinde yukardaki 15 ülkenin 9'u yer almaktadır.)(15)

Baker Planından sonra, 1989'da da Brady planının uygulanmasıyla aşırı borçluluk durumundaki ülkelerin borçlarında indirim ve yeni ödeme takvimlerine bağlanması çalışmalarından olumlu sonuçların alındığı savunulmaktadır. Alınan önlemlerle borçlu ülkelerin daha çok dışa-dönük ekonomik politikaları benimseyerek ihracatı artırmaları ve dışarıya sermaye kaçışını azaltmaları kısmen sağlanabilmişse de, esas başarı uluslararası finans sisteminin, ABD'nin ve başlıca gelişmiş ülkelerin bankalarının çöküşünün önlenmiş olmasındadır.(16) Bütün bu çabalara rağmen az gelişmiş ülkelerin artan borçluluk durumu önemini korumaktadır. Nitekim Mart 1995'de Kopenhag Sosyal Kalkınma Dünya Zirvesinde de konu acil çözüm bekleyen temel sorunlar arasında yer almıştır.

IV- GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Komünizmin çöküşü ve dolayısıyla ekonomik sistem rekabetinden Doğu Blokunun çekilmesi, Batı Blokunu "hükmen" galip çıkarmış ve Doğu Bloku ülkeleri kapitalizme adeta teslim olmuştur. Serbest Pazar ekonomisine geçiş için yeniden yapılanma sürecini, enflasyon ve işsizliğin ağır yükü altında yaşayan bu "geçiş halindeki ekonomilerin" başında eski Sovyetler Birliğinden Rusya gelmektedir. Batı dünyası özellikle Doğu Avrupa ülkelerine özel destek sağlamış ve hatta Avrupa Birliği üyeliği için kapılarını aralamıştır. Batılı ülkeler "geçiş halindeki ekonomiler"e karşı böyle seçici olmakla bir bakıma soğuk savaş

tazminatının(17) önemli bölümünü Rusya'ya yüklemiş bulunmaktadırlar. Uzayda Amerikalı astronotlarla Rus Kozmonotların kol kola yürüme görüntüleri ise dostluk ve işbirliğinin henüz yere inemediğini göstermektedir!

Kalabalıklaşan yoksulların oluşturduğu Güney ile zenginleşen seçkinlerin kulübü, Kuzey arasındaki açığın giderek büyüdüğü bir uluslararası dualizm olgusu, globalleşme hedefinden sapmanın en belirgin göstergesi durumundadır. İki asırlık geçmiş olan ve globalleşme hedeflerini günümüzde neo-liberal politikalarla gerçekleştirme amacını taşıyan iktisadi düşünce akımının, bu tablo karşısında başarılı olduğunu savunmak mümkün görünmemektedir. Kalkınma-büyüme özdeşliğini savunan ve ancak yoksulların "trickle down" (Komşuda pişer, fakire de düşer!) etkisiyle fakirlik kısır döngüsünden kurtulabilmeleri imkanını öngören batı iktisadi düşüncesinin keskinleşen uluslararası dualizmi çözebilecek güçten yoksun olduğu anlaşılmaktadır. Değişmeyen dünya düzeni, çıkar çatışmalarının belirlediği bir düzendir. Ülkelerin çıkarlarının uyum içinde olduğu varsayımına dayalı olan serbest dış ticaret doktrininin sorgulanmadan, iman edercesine benimsenmesi, büyük güçlerin çıkarlarına endekslenmiş bir ilişkiler ağının oluşması sonucunu yaratmaktadır. Nitekim Birleşmiş Milletlerin barış ve güvenlik gibi "ortak çıkar" kavramı kapsamındaki faaliyetlerinde etkililik, güçlü ülkelerin karşılıklı çıkarlarının uyumunun sağlandığı durumlarda söz konusu olabilmektedir. Gerçekten de savaş ve silah üretimi "karşılıklı çıkar" konusu olmakta, barış ve güvenlik gibi bir "ortak çıkar"la çatışabilmektedir. İlginçtir ki, D.Brauer'in (1993) işaret ettiği gibi halkların kalıcı bir barış için önkoşul olan dünya planındaki kalkınmanın finansmanına katılımı, savaşlara hazırlık için gerekli finansmana katılımı kadar cömert olamamaktadır!

Paul Ekins, dünyamızın 21.yüzyıla girerken, savaşlar, insan hakları ihlalleri, yoksulluk ve çevre kıyımı gibi dört "holocaust"u kendi elleriyle yarattığını belirtmektedir. Ekins'e göre bu sorunların üstesinden gelebilecek olan, ne George Bush'un neo-liberal serbest pazar düzenidir, ne de 1970'li yıllardaki uluslararası yeni ekonomik düzenciler ya da daha sonraki Brandt raporlarındaki "Sosyal Demokrat" yaklaşımlardır.

Sosyal Demokrat yaklaşımlarda, özellikle uluslararası kuruluşlardan müdahale aracı olarak yararlanılarak, pazar ekonomisinin dünya planında ekonomik istikrarı, bölüşüm adaletini,

(15) Bkz. World Development Report, 1994, p:253-254.

(16) Washington Economic Reports, Feb. 15, 1995, p:1-2.

(17) Dieter Brauer, "The Cost Of Peace", Development and Cooperation, 1993'de görüşümüzün aksine barışın maliyetini sanayileşmiş ülkelerin ödeyeceğine işaret etmektedir.

az gelişmiş ülkelerin kalkınmalarını sağlamak ve dünya refahını artırmak gibi hedeflerin gerçekleştirilmesi amaçlanmaktadır. Ancak Ekins, insani gelişme hedeflerini gerçekleştirebilecek yeni bir dünya düzenini pazarın da, kuruluşların da (ulusal ya da uluslararası) kuramayacağını savunmaktadır. Ona göre, böyle bir düzen, her iki modelin de aksine, tabandan başlayan bir hareketle ancak sivil toplum örgütleri marifetiyle kurulabilecektir. Böylece ekonomik, kültürel ve sosyal katılım artacağından, insani gelişme, politikaların amaç fonksiyonu olarak yer alacaktır.(18)

İnsani gelişme, insanlığın "ortak çıkarı" olarak kabul edilirse, dünyanın bunu sağlayacak yeni bir düzene ihtiyaç duyduğu açıktır. P.Streeten, yeni bir dünya düzeninin oluşumuna ışık tutması bakımından K.Boulding'in ayırımından yararlanarak şu üç sistemin karşılaştırmasını yapmaktadır.

1) Değişim Sistemi: "Sen bana iyilik yaparsan, ben de sana yaparım." biçiminde formüle edilen "karşılıklı yarar" sistemi. Bu şimdiye kadar Kuzey-Güney ilişkilerini açıklayan literatürün temel aldığı yaklaşımdır.

2) Tehdit Sistemi: "Bana iyi birşey yapmadığın taktirde, sana yaşamı zehir ederim." prensibiyle işleyen bir sistemdir. Bu, askeri ve ekonomik nitelikte pek çok karşılıklı bağımlılıklara yol açan oluşumları içerir.

3) Birlik Ve Sevgi Sistemi: "İyilik beklentisi ya da zarar görme korkusuyla değil, biz iyiliği, sorumluluk ve amaç birliği duygularıyla yaparız." biçiminde formüle edilen bu sistem tam bir altruizm ifade eder. Streeten'a göre, bu sistem bugün Kuzey lehine oluşmuş (kurallar, usuller, kurumlar) dengelerin yeniden kurulmasını zaruri görür. Bu, Güney'e daha çok kalkınma yardımı sağlamanın ötesinde bir anlam taşımaktadır. Dualizmi çözebilecek, globalleşmeyi gerçek anlamda bir bütünleşme olarak yaşama sokabilecek yeniden yapılanmanın sırrı bu sistemde saklıdır.

Kapitalist Sistemin Marxist öngörüler doğrultusunda bir sona hazırlanması istenmiyorsa, insanlığın ortak çıkarının insani gelişmede odaklandığı bilinmeli ve sistemin bu amacı gerçekleştirebilecek biçimde kendini eleştiriye ve yenilemeye açık tutması gerektiği unutulmamalıdır. Kuzey-Güney bütünleşmesini sağlayarak globalleşmeyi insan eksenine yerleştirebilecek bir yeniden yapılanmada, güçlü kapitalist ülkelerin oluşturdukları ekonomik ve siyasal birliklerin öncülüğüne ve aktif katılımına ihtiyaç bulunmaktadır.

Birleşmiş Milletler'in P.Streeten'in deyişiyle, "mutsuz bir aile"(19) olmaktan kurtarılması, kapitalizmi yeniden yapılandırılacak kapitalistlerin altruist yaklaşımlarına bağlıdır. Bunun bir ütopya olarak kalması halinde Birleşmiş Milletler ve bağlı kuruluşlarının göstermelik organlar olmaktan öte anlamları olmayacaktır. İnsani gelişme gibi insanlığın ortak çıkarında birleşemeyen milletlerin, nükleer tehdit altında ya da açlık içinde yaşamalarına göz yummak 21.yüzyılda insanlığın kabul edebileceği bir durum olamaz. Unutulmamalıdır ki, sistem rekabetinden kurtulan kapitalizmin rehavete kapılması insanlığın "ortak çıkarıyla" gelişir.

KAYNAKÇA

Bardhan Pranab , "Alternative Approaches To Development Economics", ed. H. Brauer Dieter , "The Cost Of Peace", Development and Cooperation, N 6/1993

Brauer Dieter , "Growth Without Jobs", Development and Cooperation, N1/1995.

Chenery & T.N. Srinivason, Handbook Of Development Economics, Vol.1, 1988,

Cingi Selçuk, "An Assessment Of Development and Planning", Project Management 1986.

Çubukçu T. ed. GATT "Uruguay Round" Müzakerelerinin Sonuçları Ve Etkileri , Ankara, 1994.

Development and Cooperation N1/1995.

Development and Cooperation, N6/1993

Ekins Paul , "A New World Order For Whom?",

Development and Cooperation, N6/1993

Kelley Allen C. ,McGreevey William Paul ,

"Population and Rural Inertia", Washington

Economic Reports, August 24, 1994 .

IBRD,World Development Report. 1994.

IMF, World Economic Outlook,1994.

Singer H.W. , "The Strategy Of International

Development", Essays In The Economics Of

Backwardness, ed. Sir Alec Cairncross-Mohinder

Puri, 1975.

Streeten Paul , "Development Economics: An

Retrospect and Prospect", Studies in Development

Vol. 11, 1984.

Streeten Paul , "International Cooperation", ed. H.

Chenery & T.N. Srinivason, Handbook Of

Development Economics, Vol.2, 1988 .

Streeten Paul , "The United Nations: Unhappy

Family", ed. D. Pitt & T.G. Weiss, The Nature Of

United Nations Bureaucracies. 1986.

U.N. "The United Nations at 50:Recognizing The

Achievements" BM raporu 1995..

Urquart Brian , "The United Nations and Useful

Intervention", Development and Cooperation, N

1/1995..

Washington Economic Reports, Feb. 15, 1995.

(18) Paul Ekins, "A New World Order For Whom?", Development and Cooperation, n 6/1993,p:4-5.

(19) Paul Streeten, "The United Nations: Unhappy Family", ed. D. Pitt & T.G. Weiss, The Nature Of United Nations Bureaucracies. 1986.